

A vers hatalma

A gyermek és a vers lélektani kapcsolata

Amikor Orpheusz megpendítette lantját, és dalba fogott, a madarak odaszállottak hozzá, a halak feléje úsztak, a bokrok és a fák megmozdultak, és még a vadállatok is előbújtak barlangjaikból. Varázslat volt ez: a költészet varázslata.

Ezt a varázslatot szeretnénk a gyermek lelkében felidézni, mégpedig mennél korábban.

A gyermek különösen fogékony a költészet iránt, hiszen szinte eszmélése pillanatától kíséri valamilyen formában a vers élménye. A csecsemőnek anyjához fűződő kapcsolatában is van már szerepe a versélménynek: a bölcsődal, a ringatás, dúdolás az első eszmélések közé tartozik, a szülő és a gyermek közötti bensőséges kapcsolatnak pedig meggyökerezett szimbóluma a „hinta-palinta”, ez a dúdoló-ismételgető, ringás-hangzás játék. Ehhez hasonló gyönyörűség a „csip-csip, csóka”, az „elment vadászni” stb. népi játékok ismételtetése, a mozgással, mutatással egybekötött, kacagtató ritmusjáték.

Ez az első élmény kíséri tovább a gyereket, és tőlünk, felnőttektől függ, hogy mivel gyarapítjuk ismeretünket, miféle hatásokat érünk el minden jóra fogékony belső világban.

Ha be akarunk hatolni a gyermeklélekbe és megismerni kezdődő kapcsolatát a verssel, érdemes felfigyelni arra a folyamatra, ami magában a gyermeklélekben játszódik le a versélménnyel kapcsolatban. Weöres Sándor „A vers születése” című tanulmányában következőt írja:

„A gyermekek 10—12 éves korukig mind költők, mégha tán nem is írnak egy sort sem: élettismeretük hézagos, ezért a fantázia szabad kapcsolataival pótolják az ismeret hézagait: a kifejezőmód kényelmes sémáit még nem ismerik, hát maguk alkotnak kifejezőmódot önmaguknak, mondanivalójuk úgy tör utat a szavak sűrűjében, mint a sziklagörgeteg az erdőn. Néha egyetlen gondolatsort, egyetlen szóba sűrítene; képzeletük minden rejtélyt megindokol: a felhőket angyalok tologatják, a szelet a fák hajladozása okozza és egy gyereklány, aki az apját csak fényképről ismerte, látva, hogy másnak van szülője és neki nincsen, a talányt úgy oldotta meg, hogy apját a fényképpel azonosította: az én apám nem olyan mint másé, csak elől ember, hátul papíros. És ismerjük a gyerek fantasztikus mesélgetéseit, tücsköt, bogarat összehordatnak velünk, anélkül, hogy elhítenni akarnák, vagy maguk is elhínnék.” Idéz néhány gyerekverset, köztük egy nyolc éves kislányét:

„Hová méz, anyukám?
A piacra, Jucikám.
Mit veszel, anyukám?
Dinnyét veszek, Jucikám;
Kinek veszed, Anyukám?
Neked veszem, Jucikám.”

A versecskén a mondókák hatását lehet felismerni, de az érzelem őszinteségét is (a gyerek nagyon szereti a nyalánságot, édesség kívánása nem csupán vegetatív, hanem érzelmi állapot is).

Németh László ugyancsak példákat hoz fel a „prehisztorikus” gyermeki költészetből. „Lányaim” című könyvében írja Judit nevű lányáról...

„ki szoktam őt hallgatni... Rendszeren az óvodában hallott versekhez hasonló ritmikus szöveget szaval, melyben alig 30—40 szót variál. De ezekkel a szavakkal szemben van egy követelménye, hogy lehetőleg, ne, vagy ne egészen értesse őket. Annak, amit mond, semmi értelme sincs, de ő szépnak találja, amit az is bizonyít, hogy igen sok verse kezdődik széppel, ahogy a román dal „zöld lombbal”. Tegnap például ezt a részletet kaptam ki hapatnyolásából: „Meny-asszony a föld világ, Szép ének a szép anyám.” Kisvártatva ez a töredék volt feljegyezhető:

„Egyszer volt egy fenyőfa, Holdvilágból nap süt, Nem látom a lámpámat, mert a virág alásüt.” A költészethez keveset értő apa az ilyenfajta gajdolásból arra következtethetne, hogy egy Sapphót táplál otthonában. Én csak azt következtetem, hogy sok költő, és nem is a legrosszabb, gajdoló gyerekhez hasonlít.”

A gyermekek spontán megnyilatkozásából arra következtethetünk, hogy a gyereknek a vérsélmény megteremtődéséhez ringó-hangzó ritmus öröme, a képzelet szabad csapongására és meggyőző-hiteles érzelmi állapot kifejezésére van szüksége, mindarra, ami sajátos világának amúgy is alkotó eleme.

A gyereknek mindenről lehet, sőt érdemes írni, ami őt körülveszi, csak a költői módját kell jól megválasztani. Nemes Nagy Ágnes egyik versének a címe: „Mi van a szobában.” Ennél egyszerűbb „gyermekibb” témát aligha lehet találni. A költő a valódi költészet nyelvén felel a gyermeknek, nem hajol le hozzá, hanem maga is átváltozik gyerekké és a gyermeki képzelet „ködében” látja meg a szobát. A gyermeki egyszerűséget utánozza le, amikor darabonként méri fel a tárgyakat, megnevezi mindegyiket, kettőspontot tesz utánuk és azután tárgyilagosan, de költői képekben jellemzi őket, például így:

„Az asztal: Lehet rajta inni, enni, Leckéírás neki semmi. Építék rá hidakat, Ő a víz a híd alatt.”

„A szék: ... Most sajnálom, hogy morog, nyikorog és nyiszorog, Olyan mint egy barna medve, Főleg este, főleg este...” A lámpát így jellemzi: „... mert a lámpák boldogok.”

Hajnal Anna Hófúvás című versében egy mindennapi kis utcai jelenetet ragad meg s teszi költői élménnyé:

Egy füles-sapkás kicsi fiú ámultában-
bámultában megállott a Vas utcában,
vele szemben ott állott egy aszfalt-kályha,
tátva volt a piros lángos kormos szája,
nevetett, mert óriásmód megetették.

Érdekes, hogy a kályha és az evés képi asszociációja Zelk Zoltánban is felmerül, de éppen ellenkező képalkotásra ihleti. A háborús években íródott egyik gyermekversét így kezdi: „A sparherd mindig éhes.”

A költői látásmód sokban közel áll a gyermek képzeletvilágához, a gyenge vers egyik áruló jele a hiteles képtársítás hiánya. Egy nagymosásról szóló, gügyögő gyerekversben a költő ugyancsak azt hiszi, hogy a gyermeknek az ő kis világáról írt verset:

Elmondja ő szépen, lassan
Hogy álljon a csúszós szappan,
Kis kezemben ügyesen,
S hogy kell mosni rendesen.
Mert a ruhánál a szabály:
Amíg foltos, meg ne állj,
Addig forgasd, dörzsöld, nyomkodd,
Míg csak látod azt a foltot.”

Nyilvánvalóan kevésbé fogja meg a gyermeket a párosrímben szedett folttisztítási recept, mint a költői „látomás” például a gyerekasztalról.

De vegyünk a gyerek érdeklődési köréből egy másik példát. Minden gyermeket vonzanak a gépek, a járművek, szívesen hallva utánozzák mozgásukat, hangjukat, szívesen hallanak ezekről mesét, történetet. Illyés Gyula például a következő verset írta a kicsinyeknek a mozdonyról:

S-sz, beh
sok súly
meg se

mozdul!
Friss sze-
net ha
bekapok:
messze,
messze
szaladok ...
szaladok ...

A költő kizárólag hangra és ritmusra építette fel a versét. A 11 sorban az s, sz hangok hangsúlyozott változása tizenháromszor fordul elő és ez már elég ahhoz, hogy a vonat sziszegő hangjának képzetét keltse. Az első sorok „nehéz” indítása, a *súly* szócska hangsúlya, az enjambement parányi nehézkessége az indítás képzetét kelti, az utóbbi öt sor könnyedebb hangösszetétele, az utolsó két sor egy szótagszámmal növelt üteme pedig a nekiiramodást adja tökéletesen vissza. A vonat zakatolását természetesen sokféleképpen lehet érzékeltetni a versben. Weöres Sándor például így teszi:

Jön a kocsi,
Fut a kocsi,
Patkó dobogás,
Jön a vonat,
Fut a vonat,
Zúgó robogás.

Itt a dobogó-robogó szókép és a ritmikai rohanás ragadja magával a gyereket. Rónay Györgynél a „fantázia-játék” hiteles átélése:

Míg a tigris kereste szereszét,
Az elefánt, hogy észre ne vegyék,
SSS ... sss ... szuszogta, s ormánya legott
Füstölni kezdett, mint a mozdonyok.

Az esti elalvás előtti hangulat költői kifejezése is fontos élményanyag, talán leginkább idézi fel a mágikus állapotot. Theodor Storm „Palinta” című meséjében a gyerek este az ágyban ujját szopja, dúdol magában és addig ringatózik, amíg ezzel a varázslattal ágya hajóvá nem alakul és ki nem száll, egyenesen fel a Holdba.

Ezt a ringató, messzeutazó állapotot fejezi ki Weöres Sándor „Altató”-ja is:

Holdlepte úton,
Csillaglepte úton,
Két kutya kullog,
Köves, szeles úton ...
Csijja, csicsíja rózsa,
csicsíja mályva.

A költő a valóságot, a felnőtt huncut kacskintását is belefonja a költői képbe:

Kék gyöngyöt tesz bársony tokba,
Addig jó míg szundikál.

Elgondolkoztató, hogy a költők életműveiben igen gyakran találkozunk altató versekkel. A költő sokszor éli át a saját gyermekkorát és az esti elalvás előtti állapot, a szorongás, az álomvárás a gyermek lelkéhez közelálló világot idézi fel benne is. Kosztolányi „A szegény kisgyermek panaszai”-ban többször is visszatér az elalvás előtti ködös percek emlékezetére, hol maga is félve, szorongva: „Az óránk is félve üt”, hol pedig bizakodóan, megbékélve: „Az este egy kis szerencsen-

gyerek, aki várja anyját...” Radnóti Miklós hexameterekben írott, nem is könnyű tartalmú verse, az *Éjszaka* szinte „magától költözött be” a gyerekszobába, éppen mert az esti szorongás költői kifejezése oly közel áll a gyermek képzeletvilágához:

„Alszik a szív és alszik a szívben az aggodalom, alszik a légy a pókháló mellett a falon...”

A természet váltakozásai, az időjárás, más természeti megfigyelések, az állatok szokásai, külseje is érthetőbbek, élménynyújtóbbak a gyermekek minden prózai magyarázgatásánál, (ami természetesen nem jelenti sem azt, hogy a didaktikus tudnivalókat foglaljuk versben, sem pedig azt, hogy a gyereket nem érdekli a szépen elmondott okos ismeretterjesztés, csupán annyit, hogy a képi impresszió mély nyomot hagy a gyerekekben). Devecseri Gábor egyik gyermekverse így kezdődik:

Berepül a nap a házba,
tele lesz a szoba éggel,
tele lesz a szegény ember
keskeny szíve szélességgel.

Petőfi képalkotását a Napról szinte mindenki ismeri, és aki ismeri, egész életére eltette:

Mi az a Nap, mi az a Nap
Nem is Nap az tulajdonkép
Ugyan mi hát? ... hát semmi más
Mint egy nagy szappanbuborék.
Valami óriásfiú
Kifújja reggel keleten
S szétpattan este nyugaton
És ez minden nap így megyen.

De a népköltés természeti képei is kisgyermek korától kísérik a gyermeket:

Zengenek az erdők és a havasok
Keresik a rejteket a szép szarvasok.

Példák százát sorolhatnám a megszokott vagy újszerű gyermektémákról, a szappanbuborék megéneklésétől a három kicsi síró hangya történetéig; a gyermeknek mindenről lehet mesélni, az igazi gyermekvers nem csupán részvilágot ragyogtat fel a gyermek előtt, hanem az egész világot, az ő hihetetlenül teljes kisvilágában.

Talán nem érdektelen felfigyelnünk a gyermekvers témájának vizsgálatánál arra sem, hogy nem csak az a gyermekvers, amit költők a gyermekek kedvéért írtak; éppen mert költői énjük sejtjeiben ott hordják a gyermeket, sokszor azok a versek a legsikerültebbek a gyermekek szempontjából, melyet egyáltalán nem ezzel a szándékkal írtak. Ezek között néhány klasszikusunk ma már természetesen gyerekversként ható versét tartjuk számon, de jó költőink „felnőtt köteteiben” is érdemes volt tallóztatni az utolsó évek folyamán, nem egy kiváló gyerekversre bukkantunk, akár olyanfórmán, hogy az egész verset átvettük gyermekkiadványainkba, akár úgy, hogy egy-egy szakasz elhagyásával, átköltésével lett gyönyörű gyerekverssé egy-egy olykor „fogvacogtató” felnőtt élmény. Ilyenek voltak Garai Gábor „Vakondkergető”-je és Weöres Sándor „Zimzizim”-je, de Áprily Lajosnak, Juhász Ferencnek, Illyés Gyulának, Hajnal Annának nem egy nagyszerű versét tartják számon a gyerekek „saját” versükként. A Fecskeköszöntő című külföldi költők verseiből összeállított antológia ugyanezt bizonyította. Alig akadt a világirodalomban jelentékeny költő, aki ne írt volna élete folyamán gyerekeknek szóló verseket, vagy saját örömeire, vagy egy-egy gyermek kedvéért.

Egy másik és sokat vitatott kérdés, hogy mindent értsen-e a gyerek a versből? Szükséges-e, hogy a gyermek a versnek minden szavát értse, vagy elegendő, ha a versből belső világának tágitásához szerez impressziókat? Vizsgáljunk meg néhány verset ebből a szempontból.

Kosztolányi Dezső verse, a „Mostan színes tintákról álmodom” világít rá e kérdés bonyolultságára. Érti-e a gyerek ennek, a számára kedves versnek, mely érzelme, fejlődő intellektusa szempontjából oly fontos dolgot, mint a színt „szólaltat meg”, minden sorát, egész gondolatmenetét? Érti-e azt, hogy:

„És el nem unnám, egyre-egyre írnék. Egy vén toronyba szünes-szüntelen. Oly boldog lennék. Istenem, de boldog, Kiszínezném veled az életem”.

Biztos, hogy ezt nem érti a gyerek. De szükséges-e megértenie ahhoz, hogy átélje a verset? A tapasztalat azt bizonyítja, hogy nem. A kisgyerek először ennyit fogad be a versből:

„Mostan színes tintákról álmodom”, meg ezt: „Krikszkrakszokat, japán betűket írnék, S egy kacskaringós, kedves madarat”, vagy ezt: „És akarok még sok más színű tintát, Bronzot, ezüstöt, zöldet, aranyat, És kellene még sok száz és ezer, És kellene még aztán millió...”.

Amikor érzelmei már tágabb körűek, akkor ezt hallja meg: „És akkor írnék, mindig-mindig írnék, Kékkel húgomnak, anyámnak arannyal”, s már serdült ifjú, amikor ezek a sorok hatnak rá: „Akár a színes kapuablak árnya, Augusztusi délkor a kapualján.” S felnőtt korában, amikor már az egész vers mondanivalóját érti, akkor rémlik fel benne a gyermekkori élmény, az arany, az ezüst, a tréfás lila, borszinű, néma szürke... ami egyszer már olyan szép volt.

Az érthetőség szempontjából érdemes Weöres Sándor verseit is megvizsgálunk. Két évtized tapasztalata a „Galagonya” című vers sikerét a legkisebb gyerekeknek is. A vers így hangzik:

Őszi éjjel
izzik a galagonya,
izzik a galagonya
ruhája.
Zúg a tüske,
szól szalad ide-oda,
reszket a galagonya
magába.
Hogyha a Hold rá
fátylat ereszt:
lánnyá válik,
sígni kezd.
Őszi éjjel
izzik a galagonya,
izzik a galagonya
ruhája.

Vajon ezt a verset *érti-e* a gyerek? Aligha, és mégis varázslatos hatással van rá. Mít hall meg belőle először? A zengő hangokat; az „s” és a „z” hangok erősen, hangsúlyozottan tizenhatszor fordulnak elő a rövid versben, és ezt a sziszegő hangörömet még fokozza a lágyító hangok gyakorisága. De nem csak a szókép okozza a hangzásbeli örömet, hanem a ritmus is. Nehéz lenne ezt a ritmusképletet bármiféle időmértékes rendszerbe beleerősztolni, ha viszont hangsúlyosnak fogjuk fel, akkor az ütemegyenlőség borul fel. A vers leginkább kottákban írható is, és kottabeli kombinációja bizonyítja, hogy a vers ritmikája azonos a gyermekdalokéval. Tehát a gyermek első kapcsolódása a vershez szóélmény, varázsolás: jó azt mon-

dani, hogy *izzik, reszket, szél szalad* és azt, hogy *galagonya*... olyan mintha énekelne az ember. De ahogy távol a gyermek érzelmi világa, úgy fedez fel újabb örülni valókat a versben. *Reszket* a galagonya, *lánnyá válik, sírni kezd*, csupa érzelmileg fűtött kép, így itt már a hangzásbeli élvezet az érzelmi hatással párosul, és ezt egészíti ki a bonyolult kép: hogyha *a bold rá fátylat ereszt*, és a különös azonosítási lehetőség a galagonyával (a gyerek azt játssza, hogy *ő* a galagonya.) Ismét ugyanazzal az élménysorral találkozunk, mint az előbbi versnél: kezdetben a ritmus és az értelemről különvált hangzás szerez örömet, később az érzelmi kapcsolódás a témához, és már érettebb, absztrakcióra képes korban az intellektuális összefüggés, a szimbólum és az egész vers szépsége hat, ugyanakkor felelevenedik a kezdeti gyönyörözés; mindez ahhoz az állapothoz hasonlítható, amikor az ember egy ismert zenei művet hallgat.

Áprily Lajos „Március” című, daktilusokban írott, lüktető tavaszi versét valamivel nagyobb gyerekeknek szokták felolvasni, mint például Weöres Sándor verseit, vagy az imént említett Koszrólányi, Nemes Nagy Ágnes, vagy Mándy Stefánia verseket. Ennek az oka, hogy van néhány sora a versnek, amit minden eddig említett példánál kevésbé érthetőnek tartanak a szülők, pedagógusok: „Zeng a picinyke, Szánfejű cinke, Vig dithyrambusa: daktilusok.” Ebből aztán biztosan nem ért semmit a gyerek, és mégis milyen hamar megtanulja, szívesen mondogatja. Körülbelül azt jelenti ugyanis ez a néhány szó a számára, mint „antanténusz, hórakanténusz”, vagy „egyedem, begyedem”. Ezt pedig még a legkonzervatívabb szakemberek-szülők is természetesen „gyerekszóvegnék” tartják.

A gyerek tehát érti, de *másképp érti* a verset, mint a felnőtt; a szimbólum helyett a konkrét képet képzeleli maga elé, és ez teljesen kielégíti. Élményei mögött nincs tudás, sem gyakorlat, de megvan a ráérzés készsége. A gyermek bizonyos értelemben a költővel rokon, de ő passzív fél és csupán azonosítási képessége által aktivizálódik. Weöres Sándor definiálja a költészetet: „tartalmilag fogalmi, formailag auditív művészet”. A gyereket elsősorban auditív, formai hatás éri, hiszen már túl van az első gyerekkoron, akkor, amikor vers olvasmányélménnyé válik a számára. Éppen ezért fontosak a vers formai jegyeik nem a tartalmi vonatkozások kárára, csupán az átélés megkönnyítésére.

Nem érdektelen kérdés, és még keveset foglalkoztak vele, hogy a gyerekek a vers iránti érdeklődése 8–12 éves korában miért csökken; ezt a jelenséget eddig úgy tekintették, mint a realitáskeresés egyik korszakának jellegzetes megnyilvánulását, de feltehető, hogy szerepet játszik benne az átmenet az auditív-formai hatásból a fogalmi-intellektuális élménnyé, és ez nem történhet zökkenőmentesen.

A gyermek, aki óvodás korában a verset zenei, anyanyelvi, érzelmi élményei között szinte primér módon fogadta be, először alsótagozatos korában veszíti el kapcsolatát a verssel. Feltehető, hogy ebben szerepet játszik a megerőltető munka is, amellyel a hallott és átélt anyagot most vizuálisan kell feldolgoznia, sokszor kényszerítő erővel, és ami eddig élmény volt, az tananyaggyá válik; de az átélés helyét átveszi a magyarázat — nem egyszer a belemagyarázás — és ez is csökkenti az élményszerűséget. És minél magasabb osztályba lép, annál erősebb lesz ez a bizonyos ellenhatás, egyre több vers válik *kötelezővé*, és a versek boncolgatása sem jelenti mindig a mélyebb megértést szolgáló elemzést. Sajnos ebben a tankönyvek sem járnak elől mindig jó példával (két példa: Illyés Gyula: Cserepezők verséhez kötelező anyagnak azt tanácsolják, hogy a gyerekek menjenek ki egy építkezéshez és írják le, mit láttak ott, holott Illyés Gyula verse egészen mást szügerál, vagy János vitéz oktatása kapcsán, az V. osztályban olyan házi feladatot javasol a tankönyv, hogy a gyerekek Jancsi és Iluska búcsúja alkalmából írjanak arról, hogyan

búcsúznak el szüleiktől táborbamenéskor), és így a vers lassanként, mire a gyerek felnő, vagy serdülő lesz, elveszti azt a érzelmi hatóerőt, amelyet az iskolai oktatás és a könyvkiadás belé akar plántálni.

Ajánlatos volna, hogy a pedagógusok ismerjék meg jól a megjelenő gyerekvers-köteteket és minél több alkalommal (nemcsak ünnepi alkalmakkal) éljenek a lehetőséggel, hogy a gyerekekkel élményszerű közös versolvasásokat tartsanak.

A Móra Kiadó különösen nagy gondot fordít az úgynevezett *Kis Verseskönyvek* sorozatra. Ebben a sorozatban a legjobb költők gyerekversei jelennek meg, kiváló grafikusok illusztrációival, végig színesen, azzal a céllal, hogy a gyerek esztétikai nevelésének indítását a legmagasabb szinten biztosítsák. A sorozatban mintegy 20–22 kötet jelent meg eddig, illetve van megjelenőben.

A kötetek a következők:

Benev Zsuzsa: Cérnahangra (ill.: Reich Károly).
Csanádi Imre: Négy testvér (ill.: Szilvássy Nándor).
Csányi Gyöngyi: Csibeköltögető (ill.: Róna Emy).
Csoóri Sándor: Lekvárcirkusz bohócai (ill.: Orosz János).
Fazékas Anna: Fényes telehold van (ill.: Róna Emy).
Gazdag Erzszi: Mesebolt (ill.: Lukács Kató).
Gazdag Erzszi: Száll a sárkány (ill.: Lukács Kató).
Hajnal Anna: Halászik a róka (ill.: Kass János).
Horgas Béla: Tipi-Tupa hercegnő (ill.: Anna Margit).
Jankovich Ferenc: Szalmapapucs (ill.: Lukács Kató).
Kassák Lajos: Csillagok, csillogatok, virágok, virágozzatok (ill.: Würtz Ádám).
Mándy Stefánia: A cinóberpiros madár (ill.: Bálint Endre).
Nemes Nagy Ágnes: Lila fecske (ill.: Szántó Piroska).
Orbán Ottó: Kati-patika (ill.: Bálint Endre).
Osvát Erzsébet: Fogócska (ill.: Reich Károly).
Pákolitz István: Pitypang (ill.: Hincz Gyula).
Rákos Sándor: Hét zöld csillag (ill.: Kass János).
Szabó Lőrinc: Kicsi vagyok én (ill.: Würtz Ádám).
Szép Ernő: Gyerekeknek való (ill.: Reich Károly).
Takáts Gyula: Rózsává lett róka (ill.: Szántó Piroska).
Takáts Gyula: Dorombol a Hold (ill.: Szántó Piroska) 1973.
Tamkó Sírátó Károly: Tengerecki Pál (ill.: Réber László).
Tarbay Ede: A mogorva egér (ill.: Hincz Gyula).
Vasvári István: Tíz kicsi ló (ill.: Györffy Anna).
Vasvári István: Három fűzfa, három nyírfa (ill.: Róna Emy).
Weöres Sándor: Bóbita (ill.: Hincz Gyula).
Weöres Sándor: Zimzizim (ill.: Hincz Gyula).
Zelk Zoltán: Erdőben-berdőben (ill.: Róna Emy).
Zelk Zoltán: Békabánat (ill.: Szántó Piroska).

Kicsit nagyobb gyerekeknek szól néhány olyan verskiadvány, mely formátumában, vagy esetleg csak grafikájában hasonló jellegű, de a kötet egésze, a rajzok stílusa, a kevesebb színnel készült illusztráció érzékelteti, hogy kicsit nagyobb gyerekeknek készültek, bár a versek közül jó néhányat felhasználhatnak az óvónők is. Ilyen kötetek:

Áprily Lajos: Fegyvertelen vadász (ill.: Würtz Ádám).
József Attila: Lángos csillag (ill.: Reich Károly).
Petőfi Sándor: Anyám tyúkjá (ill.: Kass János).
Tamkó Sírátó Károly: Pinty és ponty (ill.: Réber László).

Ugyancsak kisgyerekeknek jelenteti meg a kiadó az ajándékozásra is alkalmas, sok illusztrációval ellátott, képes verseskönyveket, amelyek egy-egy asszociációra felépített válogatást tartalmaznak:

Lúdanyó meséi (az angol nonsense költészet java; ford.: Tótfalusi István, ill.: Würtz Ádám).
Antanténusz (ill.: Bálint Endre).
Négy testvér egymást kergeti (ill.: Szántó Piroska).
Bóbita álmos (ill.: Hincz Gyula).

Külön említésre méltóak Kormos István gyerekvers-kötetei. Népköltési ihletésű és hangvételű felnőtt lírája mellett mintegy húsz esztendeje ír a kisebb, nagyobb gyerekeknek, s legnépszerűbb gyerekköltőnk. Az égigérő fa ősi meséjének feldolgozása volt népmesei témájú verses meséinek címadója, de emellett játékos hangú, a népmesék és mondókák hangját ötvöző vidám állatmeséi minden gyerek kedvencei és az óvodák kötelező olvasmányai, s a gyerekekkel együtt óvodába járó bumfordi kölyökmackóról, Vackorról szóló, verses meséje példázza, hogyan lehet a „mai” témát, a mindennapi élet eseményeit a játékos gyerekköltészetbe úgy beemelni, hogy azok a gyerekek tárgyi ismeretét és versszeretét együtt erősítsék. Versesmeséi a mondókaszerű ritmikus játékok, a népmesei gondolatfüzérek, a csali mesék ötvözése magas szintű egyéni lírával; a legkisebbek legkedvesebb művei közé tartoznak. Régebben A trefás mackók és A muzsikás kismalac címen jelentek meg, a kiadó most jelenteti meg ezeket és még újabbakat, Ejhaj, csibekas című kötetben, Réber László illusztrációival.

A gyermekköltészeti kiadványok között külön említésre méltóak a kiadó elbeszélőköltemény kötetei. Az elbeszélő költészet legjobb hagyományait folytatják a magyar felnőtt költészet legjelesebb művelői és a kiadó különösen kedves feladatának tekinti a hagyományos elbeszélő költemények mellett az újak gondos, nemesveretű kiadását. A János vitéz számos kiadása mellett (utoljára Würtz Ádám a népi cserpes kultúra legjobb hagyományait felidéző grafikájával jelent meg) a Toldi különösen szép kiállítású (ill.: Kass János) kötetével büszkélkedhet; a mai költők közül Illyés Gyula: A csudafurulyás juhász, Juhász Ferenc: A Nap és a Hold elrablása, Pilinszky János: A Nap születése (megjelenés előtt) című kötetei népmese feldolgozások, Nemes Nagy Ágnes: Az aranyecset címen kínai népmesét dolgozott át. Ez a prózai betétekkel színesített verses mese, lüktető ritmikájával, dallamos nyelvi játékaival örök emberi és esztétikai kérdést érint gyermeki módon, ugyanis a népmesében egy árva kínai kisfiút ajándékoz meg egy koldus olyan varázsecsettel, melynek hatalmával le tudja győzni a császárt és megmenti a népet a zsarnokságtól. Hajnal Anna poémája az Eső esik a mai témájú gyerekköltészet legbecsesebb alkotása. Szabó Magda Bárány Boldizsár-ja játékos, „igazi” gyermekese egy rakoncátlan báránycsőről, Jékely Zoltán: Csunyinka álma című verses meséje saját kislányának játékos álmvilágáról szól, Szécsi Margit: Eszem a gesztenyét című verses meséje pedig „modern krimi” versben elmesélve, mélyebb értelme azonban a költőnő felnőtt verseiben is hirdetett szemléletét tartalmazza, mely szerint az élet valóságos értelme a művészetből fakad. Zelk Zoltán felnőtt költészetére jellemző elégikus, érzelmes, tűnődő hangja csillan fel gyermekhez szólóan a magyar versesmese irodalom egyik legszebb alkotásában a Mese a kiscsikóról, akinek még nincs patkója című művében.

A költők versköteteinek gondos megjelentetése a mai magyar gyerekköltészet egyik ihlető forrása. De minden költő érez kedvet magában ahhoz, hogy egész kötetnyi gyerekverset írjon, néha egy-egy vidám hangulat, érzelmi állapot, valamilyen családi esemény teremt kedvet egy-egy sikerült gyerekvers megalkotásához. A kiadó ezeknek a verseknek a megjelentetésére is lehetőséget nyújt.

Aranykapu, Cifra palota, Zöld levelecske, Ladogai pagoda címen jelentek meg antológiák a ma élő költők verseiből, s ezek mellett a Cini-cini muzsika (óvodások verseskönyve) is lehetőséget nyújt a közben születő új, kiemelkedő versek megjelen-

tetéséhez. A külföldi gyerekköltészet legszebb alkotásairól nyújt képet a Fecske-köszöntő, a megjelenés előtt álló Rókvigasztaló, de a kiadó még más antológiákat is felhasznál arra, hogy a külföldi könyvkiadás gyerekköltészeti anyagát szinte rendszeresen ismertesse meg a magyar olvasókkal, hogy ezzel a gyerekek tájékozottságát is növelje, földrajzi, történelmi, távlatokat mutasson meg, ezzel is lehetőséget nyújtva a közösségi érzések kialakulására. Készülőben van egy olyan antológia is, amely a kisiskolások részére jelent majd hasonló, élményt nyújtó kiadványt, mint a Cini-cini muzsika az óvodások részére.

Nem mehetünk el egy kérdés mellett, amely a pedagógusokat a napi munkájukban foglalkoztatja. Ez az úgynevezett „ünnepi költészet”. Ünnepi műsorok alkalmából keresik a pedagógusok az elszavalható verseket. A kiadó több ilyen kiadványt jelentetett meg az évek folyamán (Zászló, Föltámadott a tenger), de minden vegyes antológiában, vagy az előbb említett óvodások, kisiskolások könyvében találunk a pedagógusok ünnepélyekre felhasználható verseket. Szeretném azonban leszögezni a Móra Kiadónak azt az álláspontját, hogy feltétlenül helyesebb az egész magyar irodalomban tallózgatni e tárgyú versek érdekében, mint sok esetben az alkalomra készült és így nem mindig ihletetten írt verseket előadatni a gyerekekkel. Félő ugyanis, hogy ebben az esetben valahogy úgy különülne el az ünnepi vers, az egyéb hallott, vagy olvasott versektől, hogy a köznapi vers a gondolatokat, a nemes érzelmeket, a vidám szójátékokat és tréfákat tartalmazza, míg az ünnepi klapanciákból áll. Holott a költészet erejével, a vers hatalmával a gyermeket fogékonyságra akarjuk nevelni minden magasrendű közösségi gondolat iránt.

T. Aszódi Éva
Budapest

Fékete Sándor: Így élt a szabadságharc költője

Ez a sodró erejű írás a költő saját művein, a kortársak visszaemlékezésein és levelein, a korabeli sajtó cikkein keresztül mutatja be Petőfi Sándor életét és munkásságát.

Száz kép — közöttük Petőfi szépírás-füzetének egy oldala, az általa rajzolt siketnéma-ábécé, apró grafikái a fiáról, Nagyszalontáról, Aranyról, Bemről, régi színlapok Petőfi nevével, kortársak képei — díszíti a százötvenedik évfordulóra megjelent kötetet.

(Móra Könyvkiadó, Budapest, 1972.)

Hegedűs Géza: Így élt Dózsa György

Az 500 évvel ezelőtt született Dózsa György, az 1514-es magyar parasztfelkelés vezérének alakját, tevékenységét mutatja be a kötet. Többek között Petőfi, Jókai, Ady, Illyés, Szabó Pál, Gergely Sándor, Juhász Gyula, Kiss József, Várnai Zseni, Juhász Ferenc írásban, Derkovits Gyula pedig rajzban.

(Móra Könyvkiadó, Budapest, 1972.)

Sarkady Mária: A cica, aki kétszer veszett el

Tizennyolc szép mesét tartalmaz a kötet.

A mesék hősei: Ciculi a kis cica, a félnék Ferike, Ugg, a szórakozott nyuszi, Hepp, a tréfas mókus, Bő az őzike és még mások.

A mesék hősei itt vannak Magyarországon, a Jánoskórházban, a Központi Fizikai Kutatóintézetben és Dergecspusztán...

Heinzelmann Emma vidám illusztrációi kísérik a meséket.

(Móra Könyvkiadó, Budapest, 1972.)

Vojtech Zamorovsky: Egy eltűnt birodalom titkai nyomában

Az ókori Közél-Kelet harmadik nagy birodalmáról. A különböző tudományok eredményeinek az összegzése során bontakozik ki a régi nagy birodalom élete, a heteteite kultúra. Valóban igaza van a szerzőnek, amikor azt mondja: „A tudomány világában semmi sem olyan fantasztikus, hogy igaz ne lehessen.”

(Madách Könyvkiadó, Bratislava, 1972.)